

Jau vairākus gadus esmu dzīvojusi *Dārzā* – sākumā tikai bildējot, vēl nenojaušot tā dārza mērogu, ko vēlāk atklāju. Pamazām nāca klāt vairāk un vairāk slāņu – sākot ar sadzīviskiem redzējumiem, beidzot ar mitoloģiskām un bibliskām atziņām.

Šai laikā tapa citas lielākas vai mazākas fotosērijas, kas nereti sasaucās ar manu *Dārza* tēmu. Tāpat arī piezīmju kladē tika pierakstītas pārdomas – praktiskas lietas, novērojumi, mazas atklāsmes. Nelielu daļu no tā varat skatīt un lasīt šajā grāmatīnā.

Tagad ir grūti īsumā definēt, kas tad īsti man pašai ir *Dārzs*. Par to domājot, atradu kādu ierakstu pirms trim gadiem: "Šonakt ienāca prātā, ka to visu gribas taisīt savā nākošajā sērijā *Dārzs* – dzīve bezrūpīgajā dārzā, bet pēc izdzīšanas no Paradīzes – tā ir kā atgriešanās, bet cilvēks pēc būtības ir smags un grēcīgs, un bailīgs. Taču eksistē šis dārzs, kurā var ieiet – tas ir Paradīzes viegluma dārzs, kurā dažkārt izdodas patverties. Vai arī ir tā – mūs uzņem, sasilda un apgaismo. (..) Apcere par šīm lietām ir/būs mans nākamais fotogrāfiskais ilgprojekts."

Un vēl: "Nesen skatījos vienu vecu latviešu filmu, un tur kāda sirma kundze, kas gulēja uz nāves gultas, teica: "Paradīze ir mūsos pašos. Kamēr mēs mīlam, tā ir mūsos, un tie, kurus mēs mīlam, nemirst. Viņi ir pie mums, paradīzē.""*

* Aptuvenus citāts no Rīgas kinostudijas mākslas filmas *Aiz stikla durvīm*.

Anda Bankovska, fotogrāfe

For many years I have been living in *Garden* – initially just taking photos and not even surmising the scale of this garden, which I learnt later on. Gradually more and more layers started to build up – visions of social life to begin with followed by mythological and biblical realizations.

Other large series of photographs, as well as a few small ones, were created during this period and some of those often related to *Garden* theme. Furthermore, my thoughts on practical things, observations and revelations were dotted down in the notebook, a short extract of which has been reproduced in this booklet. At present it is hard to come up with a concise definition of what *Garden* means to me. While thinking about it I found this note written three years ago: "Tonight a thought struck me that I want all this to be part of my next series *Garden* – life in the care-free garden but after having been expelled from Heaven – it is like home – coming but a man in its essence is heavy and sinful, and fearful. However, there is this garden that's open – it is the garden of Heavenly lightness, where one can sometimes find refuge. Or possibly it goes like this – we are all welcomed, made to feel warm and enlightened. (...) Reflecting on these thoughts is/ shall be my next long term photography project."

And to add: "Recently I watched an old Latvian movie, in which a dying elderly lady with grey hair said: "Heaven is within us. While we love, it's there inside us and those we love never die. They are with us, in Heaven.""*

* An approximation of a quote from the feature film *Aiz stikla durvīm* (*Behind the Glass Door*) made by Rīgas Kinostudija (Riga Motion Pictures Studio).

Anda Bankovska, photographer

SAPŅOJOT VAĻĒJĀM ACĪM JEB ANDAS LABIRINTS

“Visticamāk, fotografēšana ir kļuvusi par daļu no manis pašas. Ne tikai, kā es redzu lietas. Tas ir manis pašas paplašinājums. Droši vien tādējādi es īstenībā fotografēju sevi pašu. Un pasauli tādu, kādu to jūtu, saskatu, saozu, sataustu, izgaršoju,” par savām fotogrāfijām 2004. gadā ir teikusi Anda Bankovska. Izstāde *Kas ir svarīgi?*, kuras katalogā lasāms šis citāts, bija pirmā reize, kad autore plašākai aplūkošanai izlika fotogrāfijas no projekta *Dārzs*. Šis ir viens no ilgstošākajiem Andas projektiem, ar kuru var ilustrēt būtisku Andas darbības sastāvdaļu – iedziļināšanos un nesteidzību gan darbu tapšanā, gan atlases veidošanā un izstādīšanā. Aizsākts 2002. gadā un tapis paralēli sērijām *Es domāju par sevi* (2004/2005), *Kā tev iet* (2006), *Klusā dzīve* (2007) un *Lietas* (kopš 2007. gada), *Dārzs*, pēc mākslinieces teiktā, tiks turpināts arī pēc personālizstādes Rīgas Mākslas telpā.

Andas radošā daiļrade ir saistīta ar Andreja Granta foto studiju un tam neizbēgami ir sekojusi autores pieskaitīšana ‘grantistu’ lokam – vienas skolas pārstāvjiem un noteiktas estētikas turpinātājiem. Kā viens no tiešākajiem, tiesa gan – paviršākajiem signāliem šādai saitei ir melnbaltās fotogrāfijas izmantojums, kas šo ‘pulciņu’ vienoja gadsimta sākumā (šobrīd situācija ir nedaudz mainījusies). Tomēr ņemot vērā, ka Granta skolu ir izgājuši teju lielākā daļa šobrīd ar fotogrāfiju aktīvi strādājošo autoru, kuru darbu stilistika nebūt nav tik vienota, kā dažbrīd var šķist, nākas secināt, ka šie ir tikai vienkāršoti mēģinājumi ietvert kādas parādības noteiktā plauktiņā, tajos īpaši neiedziļinoties. Skolotāja ietekmes savu audzēkņu darbos ir manāmas, un to nevar noliegt arī Andas fotogrāfijās. Tomēr mākslinieces darbība šobrīd ir pamatoti pierādījusi, ka viņa no šīs ietekmes zonas ir veiksmīgi tikusi ārā. Andas darbos ir meklējamas arī atsauces plašākam lokālam kontekstam – nenoliedzama viņas fotogrāfijās ir poētika, kas ilgu laiku ir bijusi vadošā Latvijas fotogrāfijas vizuālo tēlu sistēmā. Tomēr, pretēji ierastajam, Andas fotogrāfijās poētisma klātbūtne ir jūtīga un neuzbāzīga un ne mirkli nekļūst banāla vai iepriekš paredzama.

Andas skatījums ir antropocentrisks – viņu interesē, pirmkārt, cilvēks, tā apdzīvotā vide un ikdienišķas situācijas. Konkrēti motīvi – bērni, daba, dzīvnieki – atkārtojas un variējas, un atsevišķu sēriju ietvaros autore veiksmīgi savieno kluso dabu, ainavu, portretu un aktu. Lai gan Andas darbi centrējas/rotē ap pašas privāto dzīvi, to mērķis nav konfrontēt skatītāju ar intīmām fiksācijām, bet gan veids, kā tās aizsegā stāstīt

par ko citu. Viss, kas redzams Andas fotogrāfijās, ir uzņemts, rēķinoties ar sveša skata klātesamību, un ierastu lietu atainojumos nebūt nav tikai sadzīvisku situāciju izspēle, bet gan ietver vispārinājumu un savu simboliku. Savā ziņā varētu teikt, ka Anda turpina Granta transcendentālās pasaules līdzaspastāvēšanas apliecinājuma atveidošanu ar ikdienas realitātē pazīstamu situāciju fiksācijām. Tomēr Andas fotogrāfiju pamatā nav Grantam piedēvētā 'izšķirošā mirkļa' izmantojums vai grafiska un vizuāla sakārtotība. Viņas darbos laiks nav iesaldēts kā vienīgā iespējamā mirkļa atklāšanas forma, bet turpinās un liek skatītājam iztēloties situāciju pirms un pēc. Varētu teikt, ka Anda savu fotogrāfiju varoņus ievieto nosacīti noslēgtā vidē jeb scenogrāfijā, uz kuras fona risina ikdienas daudzveidīgo emociju piepildītus notikumus. Viņas fotogrāfijās daudz lielāka nozīme ir atsevišķu sēriju centrālajam naratīvam jeb tēmai, vadmotīvam, kas tiek risināts.

Atsevišķas Andas sērijas ir kā nelineāri un necentrēti stāsti bez sākuma vai beigām, jo naratīvs atrodams gan katrā atsevišķā uzņēmumā, gan to savstarpējos savienojumos un mijiedarbībā, un tie pieejami 'lasišanai' visdažādākajos variantos. Mātes un meitas kopdzīve no ģimenes dzīves skatiem pārvēršas intimitātes pilnā, verbāli grūti aprakstāmā un savstarpējo mīlestību apliecinošā paplašinājumā (*Es domāju par sevi*). *Dārzs*, savukārt, no vietas, kurā tiek audzētas puķes un dārzeņi, kur tiek rīkoti pikniki un saules peldes, kļūst par skatuvi mitoloģiskam vispārinājumam. Melnbaltās fotogrāfijas lietojums fiksētajām situācijām piešķir nepieciešamo abstrakcijas un vispārinājuma līmeni, neļaujot tām kļūt pārāk īstām un it kā ziņojot, ka skatītājs tiek ievests mītiskā stāsta laukā un apskatei tiek nodota realitātes ilūzija. Citās sērijās tieši otrādi – svarīgs ir notikumu, lietu fiksēšanas moments. Sērijā *Lietas*, fotografējot ar polaroīdu, Anda koncentrējas uz atsevišķiem priekšmetiem – ceriņiem, sarkanu logu, kluso dabu, u.c., un šajos uzņēmumos būtiska nozīme ir objektu reālajai esamībai. Momentfoto uzņēmumi tādējādi kalpo kā tieši, precīzi un ātri iegūstami konkrēto priekšmetu attēli, kas, fascinējot ar savu materialitāti, paši kļūst par aplūkojamām lietām. Sērijas *Klusā dzīve* un *Kā tev iet?* savukārt tapušas/kārtotas vienā eksemplārā personīgai lietošanai vai atrādišanai draugiem un tās veidošana 'pašai priekš sevis' darbojas ne tikai kā atmiņas par konkrētu laiku un vietu, bet arī kā savdabīga sevis mobilizēšana ar radošo 'atskaišu' palīdzību un vizuālo jutekļu asināšana. Un tomēr atsevišķos motīvos dažādas Andas sērijas sasaucas, un to labi ilustrē *Dārzs* katalogā iekļautie izvilkumi no citām kolekcijām. Tēmu variācijas un meklējumi ar krāsu šaurfilmu kameru vai polaroīdu var tikt izmantoti arī kā vingrinājumi citām – šajā gadījumā sērijas *Dārzs* fotogrāfijām.

DĀRZS UN LABIRINTS

Andas *Dārzs* nestāsta par dramatiskiem notikumiem vai sociālām, aktuālām problēmām, bet ataino dažādas ierastas situācijas, kas saistās ar šo tēmu. Vietas specifiku iezīmē tādi dārza atribūti kā siltumnīcas, puķu dobes, krūmi u.c., ļaujot nojaust, ka atainotas nav iekoptas, apzaļumotas teritorijas vai urbānais dārzs kādā no Rīgas privātmāju rajoniem, bet dārzs kaut kur ārpus pilsētas, tā teikt – laukos. Uzreiz jāsaka, ka šī dzīve ir nedaudz romantiska, jo tēloti pārsvarā ir laiskuma pilni momenti, nepiespiesti pozēti portreti vai jūtīgi apkārtējās vides tvērumi, tikai atsevišķās fotogrāfijās ieskanoties nopietnākiem un sāpīgākiem toņiem (*Princese ar laužto roku, 2006* vai *Matiss, 2006*). Par fotogrāfiju personāžiem ar ‘rakstura iezīmēm’ kļūst arī rotējošs ūdens laistītājs, spuraina egle, vijīgi sīpolloki, kā arī ziņkārīgs kaķis vai vientuļš suns Jāņu rītā. It kā ar šo visam arī būtu jābeidzas. Tomēr spēcīgs emocionālais fons rosina domāt, ka *Dārzs* nav tikai poētiska ikdienas dokumentācija. Andas fiksētie tēli *Dārzā* eksistē it kā nenotveramā, laimes piepildījumu sološā pasaulē, kas skatītājam kā tās vērotājam no malas nav pieejama un šajos svešajos svētkos viņam ir tikai iespējams ieskatīties, bet ne piedalīties. Kas šie ir par svētkiem, ko svin Andas varoņi?

Jau pats sērijas nosaukums ‘dārzs’ raisa asociāciju virkni ārpus ierastās uztveres par konkrētu, fizisku vietu. Paradīzes dārzs, Ēdenes dārzs, Arkādijas dārzs ir tikai pazīstamākās atsauces no dažādu tēlu sistēmām. Atsevišķās fotogrāfijās parādās arī pasaku motīvs, piemēram, *Princese ar laužto roku, 2006*. Tiešāku norādi uz atsauču esamību sērijā dod arī Andas izteikumi, ka projekta tapšanas procesā viņa pati sāka saskatīt tajā ietvertu potenciālu, kurā varētu atklāt kaut ko, “sākot ar sadzīviskiem redzējumiem, beidzot ar mitoloģiskām un bibliskām atziņām”.

Sadzīves līmenis tiek atklāts ar iepriekš minēto ikdienišķo situāciju, notikumu tēlojumu, kas nolasāms arī darbu parakstos – *Remonts, 2003, Zooloģiskajā dārzā, 2007* u.c. Tās ir situācijas, kuras katram ir ierastas, pazīstamas un kuras parasti arī tiek dokumentētas mājas foto albuma vajadzībām – gandrīz visi fotogrāfi tādās ikdienas situācijās kā zoodārza vai atpūtas vietas apmeklējumu ar bērnu, sev tuvus cilvēkus vai vienkārši ieraudzītas skaistas ainavas. Tomēr, kā norāda arī pati autore, realitātē notiekošās situācijas ir tikai viens no sērijas līmeņiem.

Paradīzes dārza klātesamība sastopama gan tekstuālā (nosaukumā), gan arī vizuālā (tas, kas ir attēlos) līmenī. Uz Bībeles simboliku norāda vairāki vizuāli tēli, kas atkārtojas, un tādēļ to var uzskatīt par apzinātu vēlmi izvēlēties konkrētus motīvus, momentus, ko gribas izcelt – bērņus, ja pieņem, ka tie simbolizē nevainību, izteikti individualizētus dabas motīvus (*Krūms, 2007* un *Egle, 2007*), kā arī dzīvnieku daudzveidību (*Stirna, 2003, Kaķis, 2003* vai *Suns, 2006*), jo Paradīzes dārzs, kā zināms, ir plaši 'apzaļumots' un tajā līdzās cilvēkam kā autonomas būtnes mājā arī dzīvnieki. Arī kails ķermenis pats par sevi ir spēcīgs vispārinājums (*Akts ar kaķi, 2005*, arī *Ieva, 2005*). Būdam ikdienas dzīvē ārpus publiskās dzīves/telpas, tas nenoliedzami norāda uz intimitātes klātbūtni un ieiešanu privātajā zonā, tai pat laikā Ēdenes dārza ietvaros liekot domāt par pirmo cilvēku un kailumu pirms laba un jauna atzīšanas koka, kad nošķīrums publiskajā un privātajā neeksistēja.

Atslēgu sērijas uztverē tomēr dod tās vadmotīvs un viens no spēcīgākajiem Andas iedvesmas avotiem – Horhes Luisa Borhesa dzejolis *Izraidītais Ādams*. "Vai bija dārzs, vai dārzs bij' tikai sapnis?", jautā Borhess, un šis jautājums jūtams arī Andas fotogrāfiju vizuālajos tēlos, motīvos, kas vairākkārt atkārtojas un mainās, it kā meklējot atbildi uz Borhesa uzdoto labirintu. Viens no personāžiem, kas transformējas visvairāk, ir autore meita Anna, kura ir redzama gan sērijas sākumā kā siluets uz remontētas istabas (*Remonts, 2003*) vai vienkārši uz dārza fona (*Anna omas dārzā, 2005*) un beigās jau kļūstot par samēros niecīgu stafāžu heroiskas ainavas vidū (*Anna un koki, 2006, Dārzā, 2006*). Arī autore iezīmē savdabīgo pretrunu – "dzīve bezrūpīgajā dārzā, bet pēc izdzīšanas no Paradīzes – tā ir kā atgriešanās, bet cilvēks pēc būtības ir smags un grēcīgs, un bailīgs". *Dārzs* tātad nav konkrētas vietas un tajā norisošo notikumu atspoguļojums, bet gan plaša un daudzšķautņaina cilvēka dzīves labirinta metafora un eksistences noslēpuma mistika.

Sērija beidzas ar poētisku lauku ceļa motīvu, kuru ietver baļķu krāvumi un kurš ietiecas horizontā (*Ceļš, 2005*). Vai ir Paradīzes dārzs vai nav, vai tajā ir iespējams iekļūt un varbūt tas viss ir tikai Andas izsapņots sapnis?

Līga Lindenbauma, mākslas zinātniece

+

Kopēc Dieva piemēriem ir tikai harmonija?
Es pati dzīvoju Paradīzā Dārzā, dzīvoju
kā mazai Budei, neko nezinaot par
cīņām, viltībām, odu, sāpēm, nāvi. Ap
mani rotājās harmoniskas lūtas un
es tās klusi un draudzīgi vēroju. Samardes
dažkārt es kā Jeva, pastāstīju par
savu labi kopto rožu lauku, sarunājos ar
Dievu, jā.

Fragments no pierakstiem, 2005. gada 20. aprīlis

Why is God's touch only in harmony? I used to live in the Garden of Paradise, lived like a Little Buddha knowing nothing of suffering, loneliness, pain, and death. Harmonious things played around me and I watched them silently and amicably. Sometimes I talked just like Eve while walking through my well-kept field of roses, and, yes, conversing with God.

Fragment from notes, 20 April 2005

No sērijas KĀ TEV IET? | From series HOW ARE YOU?, 2006

Fragments no
pierakstiem,
2006. gada novembris

Photo evening number 5:

- DJ Rudaks
- B&W photo lounge

Photography related
to do list:

- Report for the State
Culture Capital Foundation
- Bucler's article
- Scan negatives - give
- Scan negatives from
The Whole Story
- Review 6x6 negatives
/ contacts to copy
- Continue to copy
The Garden
- Put together a portfolio
for *Kā tev iet | How are you*
- *The Garden* portfolio
- Put together *The Whole
Story* in a qualitative way
- *Es domāju | I think*
pdf file

Fragment from notes,
November 2006

5. fotovakars:

- * DJ - Rudaks
- * Fotosalons ml

Izdarāmā jūlieta:

- * Atņemt KKF
- * Buclere raksts
- + Sarunāt negatīvus - vidot
- + Sarunāt negatīvus no *The Whole Story*
- * Pārvēst kopšanos 6x6 negatīvus / kontakt.
- * Kopēt "The Garden" foto
- + Māksl. "Kā tev iet" portfolio
- + "The Garden" portfolio
- * "Sākot krāšņoties "The Whole Story"
- * "Es domāju" pdf failu!

+

6. maijs, nedēl. Augsburga

Mans bilds ir mans svarīgākais darbs.
Svarīgākais darbs no mani.

No sērijas KĀ TEV IET? | From series HOW ARE YOU?, 2006

Sapņu vizualizācija sapņu ainās.
Izīles vizualizācija.

Kāpēc ne fotogrāfijās. Dažreiz izpētā
mēs meikā, kad tā konkrētā uz
fotogrāfiju. Un ļaus to citādi. Tā ir
fotogrāfijas mistērija.

Fragments no pierakstiem, 2007. gads

Augsburg, Sunday 6 May (2007)

My pictures are my most important part. The most important part of me.
The visualisation of senses in the sight of dreams. Visualisation of imagination.
Just like photographs. Sometimes the visual message changes once it touches the
photo paper. Others interpret it differently. It is the mystery of photography.

No sērijas ES DOMĀJU PAR SEVI | From the series I THINK ABOUT MYSELF, 2005

